

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Henrici Canisi[i] Noviomagi, Belgæ, Jn Academia
Ingolstadiensi SS. Canonum Profess. Ordinarii & Primarii,
Opera Quæ De Ivre Canonico Reliqvit**

Canisius, Heinrich

Coloniae Agrippinae, 1662

In Tit. XXVI. De Præsentationibus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62169](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62169)

IN TIT. XXVI. DE PRÆSCRIPTIONIBUS.

Ad Rubricam.

SUMMARI A.

1. *Præscribere & Præscriptio quid.*
2. *Cur introducta.*

Quanta sit hujus Tituli utilitas docet passim forensis usus, cum ea nihil frequentius in judicio, tam Ecclesiastico quam civili, adferri vel opponi soleat.

I Præscriptionis verò verbo quandoque latius, quandoque strictius utitur. Latius pro quavis exceptione, ut idem sit præscribere, quod excipere contra actorem, *l. Si debitor 91 in fine D. De solutionib. l. Si expressim 19. D. De appellat. & l. Qui agnitis 11. D. De except. l. Indicata 29. D. De except. rei jud. &* aliis quamplurimis locis, quibus præscribi dicitur actioni, vel præscribi contra actorem. Strictius verò accipitur hoc in loco pro exceptione temporis legitime elapsi, quo quis est in possessione alicujus rei, vel quasi possessione: veluti si quis rem Ecclesiasticam quadraginta annis possederit, habet à jure exceptionem præscriptionis, quæ repetentem eandem rem excludit ab actione, *c. Ad aures 6. c. Illud 8. hoc tit.* Idem est de jure civili, quo & interdum præscriptionis verbum accipitur pro exceptione temporis, quo res usu-

capta vel præscripta dicitur, *ut sub tit. C. De præscripti longi temporis, item De præscript. 10. vel 40. annorum.* Et solet apud purioris linguæ auctores verbum præscribere conjungi cum dativo, veluti huic rei vel actioni præscripti, id est, exceptionem ex lapsu temporis mihi acquisivi contra actorem, agentem ejusdem rei nomine. Quamvis & hodie usurpatum sit, ut etiam rectè dicamus, præscribere hanc rem, præscribere decimas aut aliud jus.

Præscriptio publicæ utilitatis causâ introducta fuit, ne rerum dominia in incerto essent, *l. 1. D. De usucap. & ut aliquis esset litium finis, l. fin. D. Pro suo.* Quamvis alioqui naturalis æquitati adversari videatur, eo quod iniquum sit, alterum cum alterius injuria fieri locupletiore, *l. Nam hoc natura 14. D. De condit. indeb. & l. Iure naturali D. De R. l.* Sed præscriptio, de qua hic agitur, ut dixi, permittitur utilitatis publicæ causâ. Igitur non tam adversatur naturali æquitati, quam eam superat, ita ut in hac parte naturalis æquitas potius cedat præscriptioni, *arg. l. Bona fides 31. D. Depositi,* ubi & jus gentium creditur civili ob publicum commodum.

In Cap. Sanctorum 3.

SUMMARI A.

1. *Res privatorum quanto tempore præscribantur.*
2. *Res Ecclesiastica præscribuntur 40 annis.*

Sententia huius Capituli hæc est, quod per possessionem quietam & sinceram, id est, quæ cum bona fide est, Ecclesiæ res privatorum præscribantur triginta annis. Nam & illud de jure civili receptum est inter privatos, ut unus alterius res eodem tempore præscribere possit, *l. Si quis emptio 8. §. 1. C. De præscript. 30. vel 40. annor.* ubi scilicet quis nullum titulum habet, sed tantummodo bonâ fide nititur: nam si cum titulo & bonâ fide, sufficeret longum tempus, videlicet inter præsentem decem anni, inter absentes viginti, *l. fin. C. De præscript. long. temp.*

2 Unde retinendum est discrimen inter res Ecclesiasticas, quæ non nisi 40. annis præscribun-

tur, *c. 4. 6. & 8. inf. hoc tit.* Res verò privatorum, si ve sæcularium præscribuntur, si ve à privato, si ve ab Ecclesiâ, 30. annis absque titulo, vel cum titulo 10. vel 20. annis, vel etiam triennio, si res mobilis sit, *ut. l. inf. De usucap.* Et sic Ecclesiâ alio iure utitur contra laicum, alio contra se, si quidem laici non præscribunt rem Ecclesiasticam 30. annis, sed 40. annis opus est: at è diverso Ecclesiastici præscribunt rem laici 30. annis, vel etiam minori tempore, ut antè dictum est.

Neque obstat tit. D. Quod quisque iuris in alterum statuit ut ipse eodem iure utatur; quia non tantum Ecclesiâ statuit, ut contra Ecclesiâ præscriptio non nisi quadragenaria currat, sed & ipse Justinianus idem constituit, *in Auth. Quas actiones C. De sacros. Eccles.* Unde & indulto hoc privilegio Justiniani rectè utitur Ecclesiâ, de quo latius in *c. Vigilanti inf. eod.*

In Cap.

In Cap. Vigilanti §. cum Cap. finali.

SUMMARIUM.

1. *Prescriptio longissimi temporis cum mala fide valet de jure civili.*
2. 19. *Non etiam jure Canonico.*
3. *Res corporales inter presentes & absentes quanto tempore prescribantur jure civili.*
4. *Præsentes & absentes qui dicantur.*
5. *Cur res mobiles triennio prescribantur, non etiam immobiles.*
6. *Res fisci quanto tempore prescribantur.*
7. *Quanto tempore res Principis remittuntur.*
8. *Res Ecclesiarum prescribuntur 40. annis.*
9. *Ecclesia una prescribitur contra aliam.*
10. *Privilegiatus contra aequè privilegiatum an non utatur privilegio?*
11. *Contra Ecclesiam Rom. an prescribatur non nisi centum annis?*
12. *Prescriptio quadragenaria an etiam curras in rebus mobilibus Ecclesiarum.*
13. *Prescriptio immemorialis in quibus & quando locum habeat.*
14. *Res incorporales qua dicantur.*
15. *Servitutes quanto tempore prescribantur.*
16. *Jurisdictionis quomodo prescribatur.*
17. *In prescribendis actionibus quantum tempus requiratur.*
18. *Cessat prescriptio interrupta possessione.*
20. *Bona fides qua dicatur.*
21. *In omni prescriptione requiritur bona fides.*
22. *Jure civili bona fides ad implendam prescriptionem necessaria non est.*
23. *In heredem an bona fides requiratur, si in defuncto fuerit.*
24. *Utrum ius civile permittens prescriptionem cum mala fide sit admittendum.*
25. *An hic distinguendum inter actiones reales & personales?*
26. *Rejicitur temperamentum Panorm.*
27. *Prescriptio cum mala fide procedit in persecutionibus poenalibus.*
28. *Pœna ante executionem non obligans.*
29. *Bona hæreticorum an possint prescribi ab heredibus.*
30. *Prescriptionem cum mala fide an Pont. possit in rebus suis permittere.*
31. *Procedit & prescriptio cum mala fide in actione redhibitoria ex edicto edicto, quanti minoris, &c.*
32. *Post completam Prescriptionem scientia rei aliena an obliget ad restitutionem?*

CAver hoc Cap. Alexander III. §. Pont. ne alienam rem mala fide possideamus, quoniam (addit) nulla antiqua dierum possessio jurat aliquem malæ fidei possessorem. Ac proinde eodem hoc festu nostro remover tacitam quamdam objectionem, ex lege Ephefina ejusdem Imperatoris Græci, qui primus in odium dominorum negligentium, & ad vitandam dominiorum incertitudinem atque confusionem permittebat tricennalem vel quadragenalem prescriptionem cum mala fide. Quæ & secutus videtur Justinianus in l. Si qui emptio 8. §. 1. C. De prescript. 30 vel 40. annor. permittens per longissimum tempus, 30 vel 40 annorum, rem alienam prescribi etiam cum mala fide, ideo quòd omni actioni saltem hoc tempore prescribatur, l. 3. & l. 4. C. eod. Non mirum igitur, si longissimi temporis prescriptio cum mala fide de jure civili valeat. † Sed horum constitutiones hoc Cap. improbantur, quo disertè omnis prescriptio rei alienæ cum mala fide interdicatur, idque propter peccatum, quo malæ fidei possessor obstringitur, dum alienam rem retinet, & non restituit, & sic hoc sit. contra præceptum decalogi, Non concupisces uxorem proximi tui, non domum, non agrum, &c. Ut verò hujus Cap. sententia plenius intelligatur, dispiciendum hic est paulò diligentius de rebus, quæ & quanto temporis spatio prescribantur, & an in prescriptione titulus & bona fides semper sint necessaria.

Sicut autem res quædam corporales sunt, quædam incorporales, ita nec eodem modo omnes prescribuntur. Corporales, si jus civile spectemus (nam de iure Canonico paulò post dicitur) si mobiles sint triennio prescribuntur; si immobiles, longo tempore, id est, inter præsentem decennio, inter absentes vigintrannis, idque cum titulo, videlicet venditionis, donationis, permutationis, legati, aut simili titulo, tit. Inst. De usu cap. in pr. & l. unica C. De transform. usucap. † Præsentes dicuntur, cum uterque, tam prescribens quam contra quem prescribitur, in eadem provincia est; absentes, cum in diversis provinciis, l. fin. C. De prescript. longi temp. Et hoc quoad prescriptionis materiam; alioqui præsentem & absentem variè in iure accipiuntur, secundum subiectam materiam, ut videre est in l. Absentem & que ibidem traduntur D. D. De verb. signif. Alio.

Alioqui si titulus absit, exigitur præscriptio 30. vel 40. annorum, tototit C. De præscript. 30. vel 40. annor.

5 In trienni præscriptione ratio hæc esse videtur, quod res mobiles plerumque sint vilioris æstimationis, atque idcirco brevius tempus in iis præscribendis sufficiat. In rebus immobilibus, quia hæ majoris æstimationis sunt, idcirco quoque tempus longius in præscribendo statuitur. Quod autem præcisè decem, viginti, 30. vel 40. anni statuantur, nulla ratio assignari potest; sed id pro arbitrio legislatoris ita constitutum est. ut & in testamento septem testes, ac proinde in his & similibus recurrimus ad l. Non omnium 20. cum l. seq. D. De legib.

6 Quæ certè locum habent in rebus privatorum: secus in rebus fisci, & Principis præscribendis, in quibus quandoque concisus, quandoque longius tempus à jure statutum est. Si quis enim rem alienam, sive mobilem sive immobilem, à fisco bonâ fide emerit, vel alio titulo comparaverit, statim fit ejus rei dominus, licet is, cujus antea fuerat, regressum habeat contra fiscum, ad ejus æstimationem consequendam, intra quadriennium, § editio Insti. De usucap. l. 2. cum l. seq. C. De quadrienni præscript. † In rebus vero Principis, id est Imperatoris, præscribendis, quæ scilicet verè ad Principem spectant, varia tempora considerari solent, quæ hæc non perstringo, vitandæ prolixitatis causâ, sed videatur Did. Covarr. inc. Possessor p. 2. § 2. n. 7. & seqq. De R. I. in 6.

8 Sed transeamus potius ad res Ecclesiarum, in quibus certissimi juris est, quod non præscribantur nisi 40. annis, tam de jure civili, Auth. Quas actiones C. De sacros. Eccles. quàm de jure Canonico, c. Ad aures 6. & c. Illud 8. inf. h. tit. præter Romanam Ecclesiam, contra quam centenaria præscriptio requiritur, d. c. Illud & c. Cum vobis 14. h. tit. & D. Auth. Quas actiones. Quod fit, ut Laicus, possidendo rem Ecclesiæ uti propriam, bonâ fide, spatio 40. annorum, eam sibi acquirat, Gl. in c. 2. in fine h. tit. in 6. & Paulus de Castro conf. 213. vol. 2. in nova edit. Quod usque adeò obzinet, etiam si agatur de fundo dotali ipsius Ecclesiæ: Bald novel. in tract. Dotium, subdens ita consuluisse collegium jurisconsultorum Perusinum, ut refert Felin in d. c. Ad aures in pr. sup. eod. † Quare & una Ecclesia contra aliam Ecclesiam præscribit 40. annis, c. De quarta 4. d. c. Ad aures inf. eod. & communiter DD. in d. Auth. Quas actio-

nes, teste Baldo in tract. De præscript. in 1. parte 5. p. princip. q. 1.

Neque obstat, quod objici solet ex § sed & hoc præsent. Nov. 123. De sanctiss. Episc. quod scilicet privilegiatus non utatur privilegio suo contra æquè privilegiatum; quia id verum est, ubi uterque de eadem re privilegiatus existit, & simul exercent privilegium, ut in specie d. §. sed & hoc præsent. ubi Monasterium non excludit a substitutione aliam piam causam. Et eleganter alio exemplo declarat Baldus, in l. Maritum 12. D. Soluta matrim. in dote restituenda per maritum, cui licet succurratur, ut non condemnatur, nisi in quantum facere possit, deductis scilicet alimentis, l. Non tantum 20. D. Vere judic. juncta l. In condemnatione p. De R. I. non tamen hoc privilegium habet, si & mulier, quæ dorem repetit, similiter inops sit. Ac verò ubi unus privilegium actu habet, ut in hac præscriptione, alter verò in potentia, hoc est quod exercere contra aliam Ecclesiam aliquando possit, certè is qui actu exercet, omninò præfertur, & facit text. in l. ult. D. Ex quib. causis majores &c. Et quamvis olim de jure civili adversus Ecclesiam, aliaque pia loca, non nisi centenaria præscriptio currebat, ut in casibus l. ult. C. De sacros. Eccles. hodie tamen ex novella Constitutione illud correctum est, & redactum ad quadragenariam præscriptionem, ut saltem 40. annis contra Ecclesiam, aliaque venerabilia loca præscribatur, per text. in §. pro temporalibus Nov. 131. de Ecclesiast. tit. & Nov. 111. Hæc constitutio. Exceptâ tamen Rom. Ecclesiâ, quæ nullam aliam præscriptionem admittit, quàm centenariam, ex d. Auth. Quas actiones, & Nov. 9. Ut Ecclesia Rom. centum annor. gaud. præscript. Quam esse correctam per d. Nov. 111. quoad Romanam Ecclesiam, mihi persuadere non possum, licet Jac. Cujacius aliter existimet, lib. 5. Observat. c. 5. cum illud privilegium Rom. Ecclesiæ jus Canonicum retinuerit, d. c. Illud & c. Cum vobis inf. h. tit. & c. unico eod. in 6. Sed si privilegium illud Rom. Ecclesiæ abrogatum esse fateremur per Justinianum, non tamen ideo vim aliquam haberet, cum constituti juris sit, non valere leges Imperatorum, aut aliorum sæcularium, de rebus Ecclesiasticis disponentium, nisi illæ ab Ecclesia approbentur, per c. Ecclesia S. Mariae 10. sup. De consuet. Unde cum Ecclesia non consenserit in abrogationem centum annorum ratione Ecclesiæ Rom. sed centenariam præscriptionem ipsa sibi reserverit, permittit & probatâ in aliis Ecclesiis 40.

annorum prescriptione, non est, quod hanc rem in ulteriorem disputationem trahamus.

12 Ceterum majoris questionis est, An id, quod dictum est, contra alias Ecclesias quadragenariam prescriptionem currere, indistincte verum sit tam de rebus mobilibus, quam immobilibus Ecclesia, ut scilicet & res mobiles non nisi quadragenaria prescriptione tollantur. Et quidem text in d. *Auth. Quas actiones C. De SS. Eccles.* affirmat, triennalem prescriptionem in rebus mobilibus Ecclesie non esse sublatam, sed in robore suo durare. Verum cum videam verba de usufructu triennii, sive de rebus mobilibus Ecclesie usufructu, abesse a Novella 131, §. *sed pro temporalibus*, unde predicta *Auth. desumpta* est, eaque propria auctoritate adjecta esse ab Irnerio *Auth. C. collectore*, non est quod his verbis fidamus. Quare obscura est hanc questio. Et enim Hostiensis, prout eum refert Panorm. in c. 1, num. 11, *sup. De integ. restitu.* existimat & in rebus mobilibus Ecclesie non nisi quadragenariam prescriptionem currere; hac ratione motus, quod simpliciter sancitum sit a sacris Canonibus, solum quadragenariam prescriptionem habere locum contra Ecclesiam, per textum *sup. allegatos*: quam & sententiam ipse Panorm. probat, tamquam aequiorem, licet altera contraria, eodem Panorm. teste, communior & verior videatur de subtilitate juris. Ego vero accedere non possum Hostiensi, cum a jure civili generaliter constitutum sit, rem mobilem triennio prescribi, & alibi expressè dicat §. Pont. sicut leges non dedignantur sacros Canones imitari, ita & sacrorum statuta Canonum Principum constitutionibus adjuvari, text. est in cap. 1, *infr. de novi operis nuntiat*. Igitur cum jure civili in rebus mobilibus prescribendis triennium constitutum sit, idem quoque protrahendum est ad jus Canonicum, neque generalis sententia juris Canonici de quadragenaria prescriptione ad res mobiles accommodari debet: cum ratio ipsa postulet, ut & in jure Canonico quoad prescriptionem discrimen aliquod servandum sit inter res immobiles & mobiles.

Atque hæc de prescriptione rerum corporali-um, tam mobilium quam immobilium: nunc de rebus incorporalibus separatim agamus, omissis tamen Ecclesie rebus incorporalibus, quæ eodem tempore cum corporalibus prescribuntur, videlicet 40, annis; exceptâ tamen Ro-

manâ Ecclesiâ, quæ sola gaudet centenariâ prescriptione, sicut ante explicatum est. † Nisi & in inferioribus Ecclesiis jus commune suffragetur ipsis Ecclesiis, tunc enim opus esset immemoriali prescriptione: veluti in decimis, quæ cum de jure communi spectent ad Ecclesiam patriarchalem, c. 2, *De vestitu spoliat in 6, c. Quoniam 13, & Cum contingat 29. cum c. seq. infr. de decimis*, non aliter prescribuntur, quam immemoriali tempore, c. 1, *De prescrip. in 6*. Sic & in juribus Episcopalis prescribendis, quæ supra enumerata, ad c. *Cum venerabilis De except.* similiter immemorialis prescriptio requiritur, quia & illa Episcopo loci competunt ex dispositione juris communis. Et generaliter ubi quid alicui competit juris communis beneficio, semper exigitur prescriptio immemorialis, quæ scilicet hominum memoriam excedit, d. c. 1, *De prescrip. lib. 6*. Quæ regula diligenter observanda est, quam & tradidi in *intraçt. de Decimis c. 9, n. 5. eum duob. seqq.*

Rerum verò incorporalium nomine veniunt res illæ, quæ nullo sensu corporis percipiuntur, ut sunt servitutes, jurisdictiones, hæreditas, actiones tam reales quam personales, & similia, quæ in jure consistunt, neque sub ullum sensum corporeum cadunt, l. 1, §. 1, *D. de divij. rer. & sit. Instit. De reb. corporal.* De his igitur, ut privatorum sunt, non Ecclesie, hic breviter dispiciamus.

De servitutibus illud constitutum juris est, quod prescribuntur longo tempore, puta decem annis inter presentes & viginti inter absentes, l. 1, l. 2, *& l. pen. C. De servitutib. & aqua & l. Si quis diuturno 10 D. Si servitus vindic.* Neque interest, servitus continua sit aut discontinua, hoc est, continuum usum habeat, ut est aquæ ductus per fundum alienum, immisio tigni in alienum parietem, sive discontinuum, ut sunt iter, actus, via, & similes, text. in l. *Apparet 5, circa fin. D. de itinere actus privo.* & probat latius Pet. Costatus in l. *Servitutes 14, D. De servitutib.* Licet communiter alii distinguant inter continuam & discontinuam servitutem, ut illa longo tempore, hæc verò tempore immemoriali prescribatur, ut videre est apud Franc. Balbum in *intraçt. de prescrip. in 2, parte 4, princip. q. 1.*

Idem est in jurisdictione, quæ eodem modo ut servitus prescribitur; nec enim in his ulla diversitatis ratio reddi potest. Id quæ obtinet in prescriptione privati, qui jurisdictionem exercet

contra privatum, veluti si civitas, vel alius contra civitatem præscribitur jurisdictionem. At si contra supremum Principem, ut est Imperator, non currit præscriptio jurisdictionis, nisi sit immemorialis, quia de jure communi spectat ad eum jurisdictionis, juxta regulam superius traditam ex c. 1. de præscript. Idem est & in inferioribus Principibus, qui etsi beneficio Imperatoris tamquam vassalli imperii jurisdictionem exercent in subditos suos, tamen contra eos non alia currit præscriptio quam immemorialis, propter præsumptionem, quâ in dubio censentur habere jurisdictionem in tota sua ditione: nam & sufficit præsumptio, ut immemoriali præscriptioni locus sit, ex d. c. 1. de præscript. in 6. Itaque immemoriali præscriptioni non solum opus est, ubi jus commune facit pro eo, contra quem præscribitur, sed etiam militet sola præsumptio, nam & hæc eadem regulâ continetur.

- 17 In præscribendis verbò actionibus vario jure utimur. Nam contra actiones civiles, quæ a jure civili inventæ & proditæ sunt, regulariter 10. annis præscribitur, ut sunt actiones ex empto, locato, & similes, l. Sicut 3. cum l. seq. C. de præscript. 30. vel 40. annor. contra verbò peremptorias actiones anni spatium nisi sint rei peremptorias, quibus scilicet persequimur id, quod nobis ex patrimonio nostro abest, quæ ad 10. annos durant, l. In honorariis 34. Et ibi dicitur D. de acq. Et oblig. *
- 18 In his tamen omnibus, ut præscriptioni locus sit, continuum tempus possessionis, vel quasi, requiritur, l. 3. de usucapionib. Et c. Illud 8. in fine h. t. Nam si medio tempore, id est ante impletam præscriptionem, interrupta fuerit possessio, vel quasi possessio, cessat præscriptio. Quod duobus modis accidere potest, vel naturaliter, vel civiliter. Naturaliter, ut si quis ex possessione rei dejectatur, vel ei auferatur possessio, l. Naturaliter 5. D. de usucap. vel si impediatur quis uti incorporali, veluti servitute, aliove jure incorporali, c. Auditis 5. h. t. Civiliter verbò, ut puta per citationem, ut in præscriptione 30. vel 40. annorum; vel per litis contestationem, ut in longi temporis præscriptione, quæ est decem vel viginti annorum, l. More 26. C. de rei vindic. In præscriptione verbò triennali nulla interruptio datur per citationem, vel litis contestationem, sed etiam pendente judicio præscriptio hujusmodi currit, & completur, quamvis sine effectu, cum reus nihilominus condemnatur ad restitutionem rei, l. si post acceptum 8. D. de rei vindic.

19 Jam quod ad malam fidem, id est scientiam rei alienæ, attinet, quam necesse est a præscribente abesse, probat id non solum hic textus noster, sed & c. fin. eod. h. t. Ubi & ratio redditur ex D. Paulo, ad Rom. c. 14. in fine, dum inquit, *Omne autem quod non est ex fide, peccatum est*, id est omne quod fit contra conscientiam peccatum est, ut interpretatur textus in §. *illud autem Gregorii circa mod. de penit. Dist. 3.* Igitur cum is, qui sciens alienam rem possidet, peccet, rectè introductum est à jure Canonico, ut nulla valeat præscriptio cum mala fide.

20 Mala fidei opponitur bona fides, quâ quis putat rem, quæ reverà aliena est, suam esse, l. Certum 21. C. de rei vindic. §. *certè illud Insit. De rerum div. §. Bona fides. D. de verb. signif. Quo fit, ut ad decernendam malam fidem à bona fide unicujusque conscientia inspicienda sit: quæ tamen mala fides in dubio non præsumitur, sed potius bona fides, propter juris regulam, præsumitur ignorantia, ubi scientia non probatur, c. Præsumitur De R. l. in 6. Et l. Verius est. 1. D. de probat. quippe scientia alienæ rei nobis non agnoscitur, sed extrinsecus accedit, unde probanda est ab eo, qui possessoris scientiam allegat, per textum in l. 2. D. de probationib. Sed & alia quandoque significatio est bonæ fidei, pro æquitate scilicet, quatenus ex æquo & bono alteri ab altero præstari convenit, ut in actionibus bonæ fidei, quales sunt actiones ex empto, vendito, locato, & aliæ ejus generis, quæ malam fidem oppositam non habent, sed jus strictum, ut in §. *actionum autem Insit. De actionib.**

21 Itaque constituti juris est, in omni præscriptione rerum tam corporalium quàm incorporalium, cujuscumque ea temporis sit, etiam immemorialis, requiri bonam fidem, per h. text. Et in c. Si diligenti 17. in fine Et in c. ult. inf. eod. c. 1. Et c. 2. eod. in 6. Ut hinc nata sit juris reg. Possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit, c. Possessor De R. l. in 6. Ad eò ut non sufficiat in initio præscriptionis bonam fidem habuisse, sed & in progressu & toto tempore præscriptionis. Rationem antè diximus, quòd scilicet is, qui scientiam rei alienæ habet, peccet eam retinendo, d. c. ult. tum etiam in præceptum Decalogi incidit, quo prohibetur rei alienæ concupiscentia. Necesse est igitur, præscriptio propter malam fidem desinat, aut expiret, idque jure Canonico receptissimum est.

- Aliud verò de jure civili, quod licet in præscriptione triennii & longi temporis in re bona fides exigatur, non tamen ea necessaria est ad implendam præscriptionem, *l. unica C. de transform. usucap. l. sequitur 4. §. de illo quæritur in fine C. l. statie. na 20. D. De usucap. A* de ut præscriptio cœpta per defunctum bonæ fidei continetur cum hærede malæ fidei, hoc est, licet hæres malam fidem habeat, *§. distina Inst. De usucap.* Id quæ propter representationem hæredis, quæ fingitur eadem persona cum defuncto, *Novel. 48. de iurejur. à moriente præstito circa princ.* Unde secus est in successore particulari, qualis est emptor, donatarius, & similes, in quibus cum nulla sit representatio, ideo & in his bona fides exigatur de jure civili, *l. 2. §. si eam rem C. ibi Bart. D. Pro emptore.* In præscriptione verò longissimi temporis nulla de jure civili bona fides requiritur, propterea quod omne jus, omnisque actio tanto tempore præscribitur, *l. Si quis emptoris 8. §. 1. junctâ l. 1. C. De præscr. 30 vel 40 annor.*
- Unde hac in re observandum est discrimen juris Canonici & civilis, quod non parum Dd. nostros conturbat circa usum utriusque juris; nam passim apud eos disputatur, utrum leges civiles præscriptionem cum mala fide permittere sint per jus Canonicum abrogatæ. *Item Glor. inc. fin. inf. eod. negat* abrogatas esse, sed utrumque jus in suo foro esse observandum, civile jus in foro civili sive sæculari & Canonico in foro Ecclesiastico. Cujus opinio manifestè refellitur per *d. c. fin. De finibus*, inquit ibidem textus, ut nulla valeat absque bona fide præscriptio, tam canonica quàm civilis: subdens hanc rationem, Cum generaliter sit omni constitutioni ac consuetudini derogandum; quæ absque mortali peccato non potest observari. Itaque meritò hæc res ratione peccati ad jus Canonicum referenda est, etiam in foro civili. *Jason in l. 3. §. ex pluribus n. 5. cum seqq. D. de acquir. vel amit. possess.* Ut & hinc in Camera Imperiali multis præjudiciis comprobata sit hæc sententia, contra jus civile, ut rebus est *And. Gail. lib. 2. Observ. 18. n. 7.*
- Sunt tamen quidam constituentes discrimen inter actiones reales & personales, ut scilicet illæ a mala fidei possessore præscribantur, hæ verò minime; cujus distinctionis auctores sunt Hostiensis, Bart. Roman. & alii, quos recenset *Did. Covarr. in cap. Possessor in p. 2. §. 11. num. 4. de RI in 6. issem Pet. Costal. in l. Hac autem jura 5. D. De servit. urban. præd.* Qui hoc fundamentum nisi videatur, quod in actionibus personalibus nulla detur possessio; at jus Canonicum de malæ fidei possessore loquitur, ut *hic C. in d. cap. Possessor*: in realibus verò actionibus possessio detur, atque ideo in his mala fides impedit præscriptionem. Deinde in actionibus personalibus debitor malæ fidei dici non potest, à quo debitum non exigitur, neque is solutionem detrectat. Sed & hanc distinctionem improbat text. in *d. c. fin. inf. eod.* dum generaliter inquit, nullam præscriptionem valere absque bona fide; at actionum tam personalium quàm realium datur præscriptio, *l. Si cui C. l. Omnes C. De præscr. 30 vel 40. annor.* Neque decisio *d. c. fin.* rationem habet possessionis, sed solius malæ fidei, quæ non minus in actionibus personalibus, quàm realibus subesse potest. Eo enim ipso, quod scit debitor se obligatum esse alteri, censetur conscientiam habere rei alienæ, quam exonerare non potest, nisi solvendo creditori debitum suum.
- Sed, inquit, creditori imputandum esse, quod debitum non exegerit; quia hoc verum est quoad commoditatem temporis elapsi, quæ interim amisit creditor, sed quoad ipsam actionem solvum adhuc manet jus ipsi creditori petendi id, quod actione personali debetur. Unde debitor, obstante malæ fide, nullâ præscriptione temporis se tueri potest. Neque omnino verum est, debitorem non possidere, cum is quasi possidere dicatur jus quod creditori obligatus est, *l. Etiam si putaverit al. Nec nullam 13. §. fin. D. de petit. hæred.* Quo fit, ut *Franc. Balbus in tract. De præscr. in 2. parte 3. princip. q. 13.* rectè annotaverit, hanc Hostiensis, Bart. & aliorum distinctionem ab utriusque juris Interpretibus communi calculo improbatam esse, dum hi indistinctè affirmant, jura civilia permittere præscriptionem cum mala fide esse penitus correctâ per jus Canonicum, nedum in actionibus realibus, sed & in personalibus.
- Quare neque defendi potest temperamentum Panormitani, *inde fin. n. 13. C. 21. inf. eod.* distinctionis inter debitorem, qui creditori suo debitum offerre tenetur, & cum, qui non tenetur; ut priori specie debitor propter culpam suam non præscribat, posteriori verò præscribat, in odium negligentis creditoris: quia, ut antè dictum est, & probat *Felin. h. c. n. 3.* debitor, qui scit se debere, ideo peccat, quod ex cursu temporis commodum liberationis expectet, cum hac ratione

concupiscat rem proximi sui, atque idcirco in mala fide verferur. Neque illum excusat negligentia creditoris non petentis, quia jus Canonicum, quo hæc in re utimur, magis habet rationem peccati, quam negligentiam creditoris, qui non præsumitur in dubio debitum suum remittere vel abjicere, vulg. *l. Cum de indebito 25 D De probat, idq. ex communi Dæ theorica affirmat Myaf. cent. 4. Obseru. 6.*

27 Ceterum ad exceptiones deveniamus, quibus mala fidei possessor rectè præscribit. Quarum prima hæc est, quòd in pœnis sive persecutionibus pœnalibus, ut est facti actio ad duplum vel quadruplum, s. pœna manifesti Infit. d. oblig. qua ex delicto nasc. ut sunt res, quæ ob non solum veritatem in commissum occiderunt, l. 2. C. de veftigalib. & commissi item res, quæ ob incestas nuptias, vel propter hæresim, vel ob crimen læsæ majestatis sisco inferuntur, de quibus in c. Cum secundum de hæret. lib. 6. aliisque similibus. in his, inquam, præscriptio locum habet etiam eum mala fide; propterea quòd cum hæc pœnæ à jure civili introductæ sint, permisso ejusdem juris, cujus solius interest, rectè quoque præscribantur cum mala fide, argum. l. Nihil tam naturale D. De R. I. Neque sacri Canonès hanc præscriptionem improbant, cum nullum peccatum continent: siquidem pœnæ ante executionem non obligant delinquentem, etiam in conscientia sua, sicut docent Navar. in Manuali cap. 13. num. 66 & latè Covarr. in 4. Decret. de matrim. p. 2. c. 6. §. 8. n. 11. Equidem durum esset, delinquentem obstringi, ut in se ipsam executionem faceret, negligente sive dissimulante iudice, argum. l. Nimis gravè 6. C. de testib. & l. Humanitatis 2. 3. C. de excusat. iur.

29 Nec movet textus in cap. 2. hoc tit. in 6. quo locobona hæreticorum post mortem ab hæredibus hæreticorum, vel aliis possessoribus, non aliter præscribuntur, quam à bona fide possessa fuerint; igitur in pœnalibus præscribendis requiritur bona fides ipsius possessoris, adversus id, quod antè dictum est: non movet, inquam, quia prædicti cap. dispositio tantummodò locum habet in foro Ecclesiastico, non verò sæculari, juxta doctrinam communiter receptam, quæ dicitur, jus Canonicum in foro Canonico sive Ecclesiastico, & jus civile in foro civili servandum esse, ubi à se mutuo dissentiunt, & nullum peccatum vertitur Panorm. in repet. c. Ecclesia S. Marian. 19. & Felin. ibid. n. 43. cum seq. sup. De consuet. &

facie c. 2. De arburis in 6. Quo fit, ut d. c. 2. De præscript. servandum sit in foro Canonico sive Ecclesiastico, non verò in foro sæculari: nisi fortè forum sæculare subjectum esset summo Pont. etiam quoad temporalia, veluti in terris Romanæ Ecclesiæ, ut sunt Roma & ejus territorium, Bononia, Ancona, & alia loca ejusdem generis, in quibus decisio d. c. 2. standum est, propter expressam mentem ipsius S. Pont. Itaque potest Princeps permittere præscriptionem, etiam cum mala fide, in iis rebus, quæ ad se sive ad filium suum spectant.

30 Altera exceptio est in rebus ad S. Pont. pertinentibus, ut similiter & hic præscriptionem cum mala fide possit permittere, uti in specie c. 1. sup. h. tit. ubi Episcopus contra alium Episcopum locum diœceseos, à se conversum ad Catholicam fidem, præscribit triennio, cum tamen ipse sciat locum illum non esse suæ diœceseos, sed alterius Episcopi. Sed hoc fit permisso S. Pont. sive factorum Canonum, approbatorum à S. Pont. ad quem dispositio omnium Ecclesiarum principaliter spectat, c. 2. De præbenais in 6. can. 1. & 2. Dist. 22.

31 Tertia exceptio est in actione redhibitoria ex editio edicto, quæ sex mensium est, & in actione quanto minoris, quæ ad annum durat. l. Sciendum 19. 1. fin. & l. Redhiberi 21. D. De adilitio edicto: item in actione doli, quæ duorum annorum est, l. fin. C. De dolo, & similibus, quæ ab initio jure civili certâ definitione temporis circumscriptæ sunt. Nam hæc elapso tempore statim extinguuntur, neque à jure Canonico longius extenduntur: sed quia jus civile naturalem æquitatem tollere non potest, quâ prohibemur locupletari cum alterius injuria, l. Nam hoc natura 14. D. De condit. indob. neque alteri per alterum iniqua conditio inferri debet, l. Non debet p. De R. I. Ideoque qui hac ratione damnatus passus est, uti poterit denuntiatione Evangelica, juxta illud Matth. c. 8. Si peccaverit in te frater tuus &c. cujus exemplum extat in c. Novu 13. sup. De judic. Ita Franc. Balbus tract. de præscript. in 2. parte 3. princip. qu. 13. num. 7.

32 Quæritur hic ultimò, An si post impletam præscriptionem possessor intelligat rem alienam fuisse, quam præscripsit, teneatur in foro conscientie rem restituere? Quod quidam affirmant, hac ratione moti, quòd scilicet præscriptio à jure introducta sit, ne rerum domania in incerto essent, l. 1. D. de usucapionib. & ut aliquis

litium esset finis, *l. fin. D. pro suo*: at verò in animi iudicio jam constat de certo dominio. Sed verior eorum sententia est, qui contra existimant, eo quòd possessor utriusque juris auctoritate rei dominium sive aliud jus per prescriptionem sibi acquisierit; igitur auctoritate juris in conscientia tutus est, *arg. l. iustè possidet. D. De acq. vel amitt. poss.* Confirmatur, quòd textus in *d. c. fin. inf. eod.* requirit tantum, ut is, qui prescribit, in nulla temporis parte conscientiam habeat rei alienæ;

ergò nihil obest conscientia post prescriptionem obveniens, quia non est amplius rei alienæ, sed suæ, scilicet per prescriptionem legitimè acquisitæ. Ex quo facillè argumenta contraria diluuntur; nam completà prescriptione de dominio rei jam certò constat, cum sit apud eum, qui prescripsit, neque amplius litigio opus est. Vide, si placet, Covarr. *hac latius prosequentem, in c. Possessor. p. 3, §. 2. De R. I. in 6.*

IN TIT. XXVII. DE SENTENTIA ET RE JUDICATA.

In Cap. Primum.

SUMMARI A.

1. Sententia proprie dicitur, qua definit causam.
  2. Sententia contra jus civile lata æquiparatur ei, qua contra canones lata est.
  3. Quando contra leges vel canones ferri dicatur.
  4. Regula, quando aliquid contra jus fieri dicatur.
  5. Error juris expressus vitiat sententiam.
  6. Valer sententia contra jus dubium lata.
  7. Contra consuetudinem vel statutum loci lata non valet.
  8. De nullitate sententia quis iudex cognoscat.
- V**erba Cap. h. c. sunt: *Sententia contra leges Canonice prolata licet non sit appellatione suspensa, non potest tamen subsistere ipso iure.*
- 1** Per sententiam hinc intellige definitivam, quæ quis in causa condonatur, vel ab ea absolvitur; ea enim propriè sententia dicitur, *l. Quod iussit. 14, l. Paulus 42, cum l. seq. D. De re judic. c. c. de dubis 59, inf. de appellat.* Nam interlocutoria sententia, quæ fertur à iudice inter principium & finem causæ, sententia quidem dicitur, sed improprie: licet & usurpatum sit, ut etiam interlocutoria non minus dicatur sententia, quam quæ est definitiva, *c. 1, c. fin. h. e. lib. 6.*
- 2** Igitur hinc nota, sententiam definitivam contra jus civile latam æquiparari ei, quæ contra Canones sive jus Canonicum lata est, etiam in foro Ecclesiastico, ut rectè hinc notat Panorm. dum tamen (addens) jus civile non refragetur Canonibus. Et ratio est, quia jus civile, tamquam pars juris Canonici, receptum est in foro Ecclesiastico, *c. 1, inf. De novi operis sunt.* Unde sententia lata contra jus civile non minus infirma est, quam si contra Canones lata esset: nam & leges Romanæ per ora Principum promulgatæ venerandæ dicuntur in *can. fin. xvi. q. 3. Et in can. Et de conjugii xxxiii. q. 2, Quòd sit, ut etiam pas-*

sim in foro Ecclesiastico allegentur leges non minus quam Canones, cum & illas iudex Ecclesiasticus sequi teneatur. *per hunc text. nost. sicut è diverso fit & in foro civili, d. c. 1.*

Variè autem dicitur sententia ferri contra leges vel Canones. Primò, ut si sententia à non suo iudice feratur, contra tit. *C. Si à non compet. iud. iudicat. esse dic. c. c. At si Clerici 4, sup. De iudic. vel à iudice publicè excommunicato, c. Ad probandum 24, inf. h. e.* Secundò, si feratur contra minorem *25, anais, absente tutore vel curatore, l. 1. C. Qui legit per standi in iud. hab. l. Cum & minores 4, C. Si adversus rem iudic. & l. Clarum 4, C. De auctorit. praestanda.* Tertio, si contra absentem non contumacem, *l. De unoquoque 47. D. De re iudic.* Quarto, si die feriato, *c. fin. sup. De feriis. l. Omnes dies 7, & l. Dies festos 10, C. eod. 2.* Quintò, si in Ecclesia per iudicem sæcularem feratur sententia, *c. 2, §. cessant in Ecclesiis De immunit. Eccles. lib. 6,* aliisque modis, qui unà hac regulà comprehenduntur: * Quoties lex vel Canon constituit aliquid faciendum esse, & iudex per sententiam suam aliter proaunty, toties dicendum est fieri contra jus, & consequenter eandem sententiam esse nullius momenti, *text. hinc c. c. 1, 8 sup. De constitut. l. Nemo 13, C. De sent. & interloc. omni iud. Quod & procedit, licet lex vel Canon simpliciter loquatur, nullà adjectà clausulà annullativà, hac vel simili, *Esse aliter factum fuerit, sententia sit nulla vel irrita;* propter juris regulam, Quæ contra jus fiunt, debent utique pro infectis haberi, *c. Qua contra De R. I. in 6. & l. Non dubium 5. C. De legib. Et ratio est, quia iudex minister juris est, c. Forus 10, §. iudex inf. De verb. signif. atque idcirco jus sequi tenetur, d. l. Nemo & tit. Inst. de officio iud. in pr. nulla igitur ejus sententia est contra jus prolata, l. Si expressim 19, d. De appellat.**